

Király István

NAPLÓ 1956–1989

Szerkesztette
SOLTÉSZ MÁRTON

Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta
Katona Ferenc, Soltész Márton és T. Tóth Tünde

Az angol nyelvű naplóbejegyzéseket fordította
Katona Ferenc

A fordítást az eredetivel egybevetette
Király Júlia

Az utószót írta
Babus Antal

A szerkesztésben közreműködött
Agárdi Péter

© *Babus Antal, Katona Ferenc, Király István örökösei,*
Soltész Márton, 2017

1974. szeptember 27. péntek

Este elmentem Czinéhez. Ott volt Bata, Bíró [Zoltán], Kósa. Érzem, hogy szeretnek. Egészen más a hangulatom, mint amikor Aczél társaságában vagyok. – Miska beszél a felszólalásáról. Meggyőződése, hogy nem akart támadni, csak a szokásos modorában beszélt. Készül az amerikai útjára. Elmondja, milyen különös volt, amikor majdnem füstbe ment az útlevele. A minisztériumban kiküldték a szobából, amikor a Magyarok Világszövetségétől telefonon érdeklődtek az útleveléről. Az volt az érzése, hogy le akarták állítani az útlevel kiadását, de

¹⁰⁶ Kovács Sándor Iván 1971–1982 között a *Kortárs* főszerkesztő-helyettese, felelős szerkesztője, majd főszerkesztője.

¹⁰⁷ Molnár Ferenc művelődéspolitikus a hetvenes évek elején az ELTE-n, utóbb a Pártközpontban dolgozott.

ez nemzetközi botrányt kavart volna, mert az [amerikai] újságok már hírt adtak az érkezéséről, szóval ezt nem tehettk meg. – Elkísért a metró lejáratáig. Úgy érzem, igazán szeret.

1974. szeptember 28. szombat

Az utolsó napom itthon. Egy kicsit izgatott vagyok, mert ez a mostani lesz életem legnagyobb utazása. Éjszaka nem tudok aludni. Átgondolom a sorsdöntő ülést, ami majd hazaérkezésem után vár rám. Úgy gondolom, három problémáról kell beszélnem.¹⁰⁸

1) A legfőbb konkrét probléma a kontinuitás–diszkontinuitás kérdése. Az ellenünk szervezett ideológiai támadásban ellenfeleink azt akarják bizonyítani, hogy az egész út, amit a szocializmus idáig megtett, tévút volt. Meg akarják törni a kontinuitásba vetett hitet, a szocializmus által a múltban egészen mostanáig összegyűjtött tapasztalatba vetett hitet, amelyről Grass beszélt nyílt levelében,¹⁰⁹ tudniillik hogy a marxizmussal a leninizmus–sztálinizmus áll szemben. Az első lépés a sztálinizmus ellen irányul, a második a leninizmus ellen, a harmadik a marxizmus ellen. Ez az új baloldalnak is a politikája. Mi itt a mi feladatunk? Nem szabad védelmünkbe vennünk a valódi hibákat. Ezzel szemben mindent látnunk kell, ami a valóság, és nem szabad megfélelkezünk a tényekről. Ebben az értelemben a legfontosabb kérdések:

a) Irodalmunk az ötvenes években is hozott létre komoly értékeket, értékes alkotásokat. Nem igaz, hogy 1948 és 1953 között nem volt egyéb, mint sematizmus. Fontos könyvek születtek: Illyés, Németh László, Déry, Sarkadi, Urbán Ernő munkái.

b) Irodalmunk a harmincas években is hozott létre értékeket. Napvilágot látott egy elmélet, hogy például Lukácsnak csak azok a művei fontosak, amelyek a húszas és az ötvenes években születtek. Lukács ebben a korszakban produkálta leglényegesebb könyveit.

¹⁰⁸ Valószínűleg a majd 1975. január 14-én sorra kerülő párttanácskozásra készül; lásd erről a napló 1975. január 26-i bejegyzését.

¹⁰⁹ Lásd a napló 1974. szeptember 15-i bejegyzéséhez fűzött jegyzetet.

c) Azokat a kritikai koncepciókat, amelyek ezekben az években születtek, felül kell bírálni, de nem lehet félrelökni. Például és mindenekelőtt a szocialista realizmus koncepcióját – és így tovább.

2) A másik probléma az elsőbből következik. Ez a kontinuitás elleni támadás nem véletlenszerű. Ez az irodalmunkban kifejeződő új eszmék ellen irányul. A polgári társadalom fejlődése bebizonyította, hogy az individualizmus téveszme. Gorkijnak volt igaza. Gyűlölte az individualizmust, mert látta, hogy ennek a gondolatvilágnak a brutális egoizmusa, önzése romba fogja dönteni az emberiséget.¹¹⁰ A szocializmus megváltásként érkezett a világba, és az individualizmus helyébe a kollektívizmus új gondolatát hozta. A szocialista gondolat nagy ereje, amely oda vezetett, hogy még az ellenfelei is átvették jelzavait, a kollektívizmus gondolatában rejtett. Ellenfeleink két irányból beszélnek és harcolnak ellenünk:

a) Az egyik a „totalitarianizmus” fogalmának ismételtetése. Magunk között csak felületesen szoktuk érinteni, nemzetközi szinten azonban komoly és állandó érv. Az állításuk, hogy a fasiszmus totalitarianizmusa ugyanaz, mint a kommunizmusé. Itt bizonyítanunk kell, hogy a nacionalizmus mindig egyfajta individualizmus. És hogy a fasiszta nacionalizmusnak semmi köze a kollektívizmushoz, hanem ez egy szélsőséges egoizmus, nemzeti egoizmus.

b) A másik probléma a személyiség kérdése. Mindig a személyiség megbecsülésével azonosítják az individualizmust. Nekünk el kell választanunk egymástól ezt a kettőt, és be kell bizonyítanunk, hogy az individualizmussal azonosított személyiség nem egyéb (kivált anarchista formájában), mint az individualisztikus brutalitás átpoetizálása, és a szónak ebben az értelmében a személyiség nem más, mint az örök kívülálló, az örök nonkomformista. Nekünk más koncepciónk van a személyiséggel kapcsolatban, ahol a személyiségre vonatkozó gondolat a kollektivitással van egybekapcsolva – ami a személyiség megvalósítása a legmagasabb szinten, és az emberiség

¹¹⁰ Vö. az 1974. szeptember 25-i bejegyzés mellett található cédulával, illetve az azon szereplő Gorkij-idézettel.

felé való nyitottságot jelent. Itt Makarenkó szavait kell idéznem: „mennél tágabb a közösség, amelynek távlatai az ember számára egyéni távlatok, annál szebb az ember, s annál magasabb fokon áll.”¹¹¹

3) És ez a kérdés ismét elvezet az irodalom mint eszköz kérdéséhez. Megpróbálom bizonyítani, hogy az úgynevezett modernizmus az egyén lázadása a kapitalizmus ellen. Ez termelt értékeket, hiszen lázadás volt, mivel azonban individualista volt, tévútnak bizonyult. A szocialista realizmus pedig kollektív értelemben vett válasz volt a kapitalizmus kegyetlenségeivel szemben. A szocialista realizmus fő koncepciója védelmében tehát tulajdonképpen a kollektív tudat jogait védjük. Ebben a vonatkozásban különösen fontos probléma a populizmus, valamint a hős kérdése. A kapitalista individualizmus csődje mutatkozik meg a hős csődjében. Vagy szupermenek, felsőbbrendű emberek vannak, vagy olyanok, akik elveszítették személyiségüket. Az igazi ember, az igazi személyiség az, aki szenved, tétovázik, de aki ezzel egy időben együtt él a harmonia lehetőségével, mert egynek látja magát az emberiséggel. Ezt kell felmutatnunk hőseinkben. Ez – úgy gondolom – munkánk legfontosabb része: meg kell oldanunk a hős problémáját.

*

Ezek voltak az éjszakai gondolatok – indulás előtt. Fél háromkor felébredtem, és nem tudtam újból elaludni. Vártam, hogy reggel legyen. Elbúcsúztam Maritól, megcsókoltam Julit, és háromnegyed hatkor elindultam. Körülbelül öt percet kellett várnom, mert az autó még nem érkezett meg. Amikor megjött, elmentünk Faragónéért,¹¹² majd a repülőtérre. Fél nyolckor szálltunk fel. Nagyon kényelmesen repültünk. Négyen ültünk az első osztályon, és annyit kaptunk inni, amennyit csak akartunk, méghozzá pezsgőt is! Tizenkettő körül szálltunk le Moszkvában. Zsukov és az újságírók fogadnak.

¹¹¹ A. F. SISKIN, *A marxista etika alapjai*, Bp., Kossuth, 1964. 166. Idézi: KIRÁLY István, *A mindennapok forradalmisága = Uő, Hazafiság és forradalmiság*, Bp., Kossuth, 1974, 60.

¹¹² Azonosítatlan személy.